

The Folklore and Informal Spoken and Written Elements at the Lexical Level of Some Translations of the *Old Testament*

Hamed Noruzi^{*1}

Statement of the problem, questions and objectives

According to the historical data of the second book of Kings (18:11), from the time of the Assyrian conquest (720 BC) and the conquest of Babylon by the Achaemenids (539 BC) until around the 11th century AD, Hebrew peoples have been scattered in the land of Iran (Folz, 2004, a group of translators, 2011, 79-83). As a result of the long proximity of the Hebrew and Iranian peoples, Persian oral culture and folklore has left a great impact on the beliefs and rituals of this people (cf. Mukhtarian, 2015), in such a way that after Islam, these tribes wrote many of their works in Persian and Hebrew script. These texts are known as Hebrew-Persian. The general feature of these texts is their reliance on oral sources and folk literature (Ben-Amos, 1999, p. 141), which was the result of the low class level of these ethnic groups and their religious and social restrictions. The dispersion of Hebrew peoples in different parts of Iran and the acceptance of local dialects of different regions is another important factor that has been effective in influencing them from Iranian folk culture. The main question of the paper is the issue of whether the language of Hebrew-Persian texts

Received: 03/11/2022

Accepted: 07/04/2023

* Corresponding Author's E-mail:
hd_noruzi@birjand.ac.ir

1 . Faculty Member of Department of Persian Language and Literature, University of Birjand, Birjand, Iran
<http://www.orcid.org/0000-0003-1420-8622>

is close to folk and informal elements as its cultural level. Accordingly, in the paper, we intend to answer this question by examining some spoken (pronunciation) and written elements in Hebrew-Persian texts.

Theoretical foundations, framework and corpus of analysis

The Persian language, like any other language, has two styles: formal and informal or colloquial. If we assume these types as fixed points on a vector, the position of each text will be close to a point on the vector and away from another point based on the degree of influence from a type or the use of linguistic elements of a type. The elements of vernacular language occur both in the spoken and written form of the language. By summarizing the research done in this regard, we can say that in examining the vernacular variety of the Persian language, we are faced with two levels of linguistic phenomena: 1. syntactic phenomena; 2. lexical phenomena, including phonetic changes and slang words as follows: a. Phonetic changes: Many words and combinations of the official language undergo phonetic changes in the vernacular. In the paper, it will be shown which phonetic changes occur in the vernacular form of the Persian language. b. Slang words: The most important factors in the formation of the slang genre are the factors of social class and geographical area, which in many cases have a correlation with each other (Modrresi, 2013, p. 198). The use of local and dialectal words and rules of the language also causes the user's language to distance itself from the official language and bring it closer to the geographical vernacular. Characters or written forms of words provide the researcher with information beyond the spoken form at least in two cases: a. Writing system: If the writing system of

the text belongs to a certain geographical area, it shows the obvious difference of that text from the official type and possibly its approach to a specific dialect or type. b. Spelling mistakes: Spelling mistakes in a text can indicate the author's lack of familiarity with the standard writing system and even his lack of literacy in the field of the standard language. As we said, the literacy level is one of the factors that can make the language become folkloric.

In order to have a uniform, homogenous and extensive corpus for research, the basis of the present study of the Persian translations of the Torah was the most formal, uniform and at the same time the most widely used type of Hebrew-Persian.

Discussion and review

Elements of colloquial speech

Syntactic vernacular elements: In non-translated Persian-Hebrew texts, one can find numerous examples of this phenomenon (inflectional and additional combinations and the like); but in the translated texts examined in the paper, few and doubtful cases of this type of elements were found. For this reason, these uncertain cases were omitted.

Vocabulary vernacular elements: The most important phonetic evolutions that show the vernacular pronunciation are: a) The transformation $\hat{a} > u$ before nasal vowels /m/n/ (Modrresi, 2013, p. 234), b) Abduction (ibid., pp. 187 and 243) and empowerment, c) Phonetic inversion (ibid., p. 242), d) Phonemic increase or decrease (ibid., p. 243), e) Phonetic assimilation (ibid., p. 244), f) Types of mutation (for more explanations in this context, see: Lazar, 1957, pp. 10-62). All these phonetic developments have many examples in

Hebrew-Persian texts, a limited number of which are quoted in the paper.

Slang words and dialect words: Relying on a specific dialect instead of using a standard language is itself a reference to its slang (in this case, see: Zulfaqari, 2014, p. 378). Because with the use of dialect words, these texts have distanced themselves from the standard language and have been connected to the dialects, which are a valuable source of folk literature. Hebrew-Persian translation texts are usually written under the influence of southwestern and northeastern dialects (Mavara' al-Nahr) and therefore are full of dialect words of these regions.

Elements of written vernacular language: Out of the four language skills, two (reading and writing) are directly related to the level of education. In the political borders of a country, "writing is taught only on the basis of the official dialect" (Meshkat al-dini, 2000, p. 93); therefore, it is clear that the level of observance of official writing indicates the level of education on the one hand, and adherence and closeness to the written form of the official language on the other. But the Hebrew-Persian texts are far from the standard Persian official writing in two aspects, and for this reason they are considered unofficial: a. use of Hebrew script, b. spelling mistakes

As mentioned earlier, Hebrew-Persian texts were written based on the writing system and Hebrew characters. The use of Hebrew script proves the informality of Hebrew-Persian texts rather than showing the vernacularism.

The author's intention of spelling error is the incorrect use of consonant letters or official Persian orthography rules. With this definition, it can be said that the amount of spelling mistakes in

Hebrew-Persian texts is very high. According to Netzer (1973, p. 7), "most manuscripts indicate that the authors of the texts were common people, uninformed or poorly educated, so that there is not a page that is not full of spelling mistakes". Spelling mistakes obviously indicate a special type of slang writing, few examples of which are mentioned in the paper.

Based on the analyzed data, it can be concluded that this type of translation of the *Old Testament* is linguistically closer to the vernacular or at least informal type of language.

References

- Ben-Amos, D. (1999). Jewish folk literature. *Oral Tradition*, 14(1), 140-274.
- Foltz, R. C. (2004). *Spirituality in the land of the noble: how Iran shaped the world's religions* (translated into Farsi by a group of translators). Religions Publishing House.
- Lazard, G. (1957). *Contemporary Persian grammar* (translated into Farsi by M. Bahraini). Hermes.
- Meshkat al-Dini, M. (2000). *Description and teaching of Persian language*. Ferdowsi University Press.
- Modarresi, Y. (2014). *An introduction to the sociology of language*. Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Mukhtarian, J. (2015). *Rabbis, sorcerers, kings and priests: Talmud culture in ancient Iran* (translated into Farsi by V. Soleimani). Farhameh.
- Netzer, A. (1973). *A selection of Persian poems from the works of Iranian Jews*. Farhang Iran Zemin Publications.
- Vahidian Kamiyar, T. (1964). *Grammar of Persian vernacular*. Ferdowsi University Press.
- Zolfaghari, H. (2014). *Folk language and literature of Iran*. Samt.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی

برخی از ترجمه‌های کهن عهد عتیق

حامد نوروزی*^۱

(دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۲ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۸)

چکیده

یکی از گونه‌های ناشناخته زبان و ادبیات فارسی، ترجمه‌های کهن عهد عتیق هستند. معمولاً زبان این متون فارسی و خط آن‌ها عبرانی است. یکی از ویژگی‌های این نوع از متون، تأثیرپذیری شدید از ادبیات و زبان عامیانه فارسی است. در این مقاله براساس معیارهای زبان‌شناسی اجتماعی، عناصر عامیانه گفتاری و نوشتاری برخی از این متون (ترجمه‌های عهد عتیق) بررسی شده است. براساس این بررسی، زبان متون پیش‌گفته در سطح واژگانی از دو جنبه تحت تأثیر زبان عامیانه قرار گرفته است: نخست تحولات آوایی که شامل موارد زیر است: تحول $um / un < \hat{a}m / \hat{a}n$ ، همگونی آوایی، کاهش واجی، افزایش واجی، انواع مختلف ابدال و قلب. دوم واژه‌های گویشی. عناصر گویشی هر زبان پیوستگی تنگاتنگی با زبان و ادبیات عامه آن دارند. عناصر نوشتاری غیررسمی نیز از دو جنبه بر این متون تأثیر گذاشته‌اند: الف) استفاده از خط عبرانی؛ ب) اغلاط املائی. براساس تحقیق حاضر می‌توان نتیجه گرفت که این نوع از ترجمه‌های عهد عتیق از نظر زبانی به گونه عامیانه یا دست‌کم غیررسمی زبان نزدیک‌تر هستند.

واژه‌های کلیدی: زبان عامیانه، گفتار، نوشتار، عهد عتیق.

۱. عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

*hd_noruzi@birjand.ac.ir

<http://www.orcid.org/0000-0003-1420-8622>

۱. مقدمه

مطابق داده‌های تاریخی کتاب دوم پادشاهان (۱۸: ۱۱) از زمان حمله آشوریان (۷۲۰ ق.م.) و سپس فتح بابل توسط هخامنشیان (۵۳۹ ق.م.) تا حدود قرن ۱۱ق اقوام عبرانی در سرزمین ایران پراکنده بوده‌اند (سی فولتس، ۱۳۹۰، صص. ۷۹-۸۳). در اثر مجاورت طولانی اقوام عبرانی و ایرانی، فرهنگ شفاهی و عامه فارسی تأثیر فراوانی بر باورها و آیین‌های این قوم بر جای گذاشته (ر.ک: مختاریان، ۱۴۰۱؛ سی فولتس، ۱۳۹۰، صص. ۸۳-۸۸؛ پاتای، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۷؛ پیاده‌کوهسار، ۱۳۸۹، ص. ۴۷؛ حمید، ۱۳۷۶، ص. ۲۸۶). به نحوی که پس از اسلام این اقوام بسیاری از آثار خود را به فارسی و به خط عبرانی نوشتند. این متون با عنوان فارسی - عبری^۱ یا فارسیهود^۲ شناخته می‌شوند (برای توضیحات بیشتر درباره این متون ر.ک: لازار، ۱۳۸۴، ص. ۳۲؛ نوروزی، ۱۳۹۲، صص. ۱۰۲-۹۹؛ Gindin, 2014, p.7). ویژگی کلی این متون، تکیه آن‌ها بر منابع شفاهی و ادبیات عامه است (Ben-Amos, 1999, p.141) که خود نتیجه پایین بودن سطح طبقاتی این اقوام (ر.ک: سی فولتس، ۱۳۹۰، صص. ۹۱-۱۰۰) و محدودیت‌های مذهبی و اجتماعی آنان بوده است. بسیاری از این محدودیت‌ها در آثار بابایی بن لطف (۱۱ ق) بازتاب یافته است (Moreen, 2000, p p.275-287؛ نتصر، ۱۳۵۲، ص. ۲۹۹). پراکندگی اقوام عبرانی در نقاط مختلف ایران و پذیرش گویش‌های محلی نواحی مختلف (ر.ک: لازار، ۱۳۸۴، ص. ۳۲؛ نوروزی، ۱۳۹۲، صص. ۹۹-۱۰۲) نیز عامل مهم دیگری است که در تأثیرپذیری آن‌ها از فرهنگ عامه ایران مؤثر بوده است. بنابراین ادبیات فارسی به خط عبرانی، در سطح اندیشگانی و محتوایی، حامل عناصر فرهنگی و باورهای عامیانه نواحی مختلف ایران است. این امر در پیوند با شرایط زمانی و مکانی، معطوف به دلایل و اهداف گوناگونی است (ر.ک: اسکویی، ۱۳۹۴، ص. ۲). اما براساس

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

آنچه گفته شد پرسش اصلی مقاله حاضر حول این نکته شکل می‌گیرد که آیا زبان متون فارسی - عبرانی نیز به اندازه سطح اندیشگانی آن به سوی عناصر عامیانه و غیررسمی نزدیک است یا خیر. بر این اساس در این مقاله برآنیم تا با بررسی برخی از عناصر گفتاری (تلفظی) و نوشتاری در متون فارسی - عبری، به این پرسش پاسخ دهیم.

۲. پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های اندکی درباره متون فارسی به خط عبری در ایران منتشر شده است (برای نمونه ر.ک: نتضر، ۱۳۵۲، ص. مقدمه؛ غنی، ۱۳۸۸؛ نوروزی، ۱۳۹۱ الف، ۱۳۹۱ ب، ۱۳۹۲؛ نوروزی و قربانی، ۱۳۹۴). اغلب پژوهش‌های این حوزه در خارج از ایران انجام شده است (برای دیدن برخی از مهم‌ترین این پژوهش‌ها Lazard, 1968 ; Asmussen, ; Paul, 2013 ; Paper, 1965 ; MacKenzie, 1999 ; Gindin, 2014 ; Shaked, 2003 ; Mainz, 1977 ; Lazard, 1987 ; 1968). اما درباره عناصر زبان عامیانه در متون فارسی - عبری پژوهش مستقلی در ایران وجود ندارد. تنها چند اشاره کوتاه در کتاب نتضر (۱۳۵۲) آمده که در بخش قبل نقل شد. معتمدی (۱۳۹۰) نیز به تعدادی از واژه‌های عامیانه در یکی از متون فارسی - عبری اشاره‌هایی دارد. در خارج از ایران نیز پژوهش مستقلی درباره عناصر عامه در متون فارسی - عبری موجود نیست، اما در برخی از آثار اشاره‌های پراکنده‌ای به این موضوع شده است؛ برای مثال مارزلف (Marzolph, 1992) در بررسی شیوه روایت در متون فارسی - عبرانی اشاره‌ای به برخی داستان‌های عامیانه این متون کرده است. مورین (Moreen, 1991a & 1991b & 1994) به برخی از داستان‌های غیررسمی در آثار شاهین شیرازی (اواسط قرن ۸ ه.ق.؟) پرداخته است. پیرنظر (۱۳۹۷، صص. ۲۷ - ۳۵) نیز در بررسی متون فارسیهود از دیدگاه

سبک‌شناختی به برخی ویژگی‌های این متون از جمله سادگی و عامیانه‌گی اشاراتی کرده است.

۳. مبانی نظری

۳-۱. سطح بررسی عناصر عامیانه

زبان فارسی، مانند هر زبان دیگر، دارای گونه‌های مختلف است (برای دیدن این گونه‌ها ر.ک: دبیرمقدم، ۱۳۸۵، ص. ۹۲)، اما در تقسیم‌بندی‌های کلان، زبان فارسی در دو سبک رسمی^۳ و غیررسمی^۴ یا عامیانه^۵ (Hodge, 1957, p.364) بخش‌بندی می‌شود. در تقسیم‌بندی دیگر، سبک ادبی نیز به این بخش‌ها افزوده شده است (نجفی، ۱۳۷۸، ج. ۱/صص. ۶-۷). اگر این گونه‌ها را نقاط ثابتی بر روی یک بردار فرض کنیم، جایگاه هر متن براساس میزان تأثیرپذیری از یک گونه یا کاربرد عناصر زبانی یک گونه، به نقطه‌ای روی بردار نزدیک و از نقطه‌ای دیگر دور می‌شود، اما «هنوز مرزهای دقیق زبان عامیانه و رسمی در ادبیات ما روشن نیست و ما نتوانستیم به نتیجه قطعی در تعیین چهارچوب درست لفظ عامیانه برسیم» (ثروت و انزابی‌نژاد، ۱۳۷۷، ص. ۶)؛ به‌طور کلی می‌توان گفت عناصر زبان عامه هم در صورت گفتاری زبان وقوع می‌یابند و هم در صورت نوشتاری.

عناصر عامیانه در صورت گفتاری: با جمع‌بندی تحقیقاتی که در این باره انجام شده (از جمله لازار، ۱۳۸۴ب؛ وحیدیان، ۱۳۴۳؛ نجفی، ۱۳۷۸؛ حق‌شناس، ۱۳۷۹؛ اعلم، ۱۳۸۰؛ حداد عادل، ۱۳۸۲؛ فتوحی رودم‌عجنی، ۱۳۹۰؛ قاسمی، ۱۳۹۳؛ ذوالفقاری، ۱۳۹۴؛ Labov, 1972) می‌توان گفت در بررسی گونه‌ی عامیانه‌ی زبان فارسی با دو سطح از پدیده‌های زبانی مواجهیم: ۱. پدیده‌های نحوی (انواع ترکیب‌ها، مانند بد دک و پوز /bad dakopuz/ و رخت و پخت /raxtopxt/)؛ ۲. پدیده‌های واژگانی شامل الف)

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی
تحولات آوایی (مانند تحول *divâr* به *difâl*) و (ب) لغات عامیانه (مانند *لورده*
/lavarde/).

الف) تحولات آوایی: بسیاری از لغات و ترکیبات زبان رسمی در گونه عامیانه
دچار تحولات آوایی می‌شوند. برای مثال واژه‌های قفل */qofl/*، کلید */kelid/*، بگیر
/begir/ و مانند آن در گونه عامیانه به واسطه انواعی از تحولات، به صورت‌های */qolf/*،
/kilit/ و */bigir/* درمی‌آیند. اما قطعاً همه تحولات آوایی، نشان‌دهنده عامیانگی گونه
زبانی نیستند. در ادامه مقاله به تحولات آوایی گونه عامیانه زبان فارسی، اشاره خواهد
شد.

ب) لغات عامیانه: مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری گونه عامیانه، عامل طبقه
اجتماعی و منطقه جغرافیایی است که در بسیاری از موارد هم‌بستگی بسیاری نیز با هم
دارند (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۸). بدین مفهوم که طبقه اجتماعی و حوزه جغرافیایی
عواملی هستند که می‌توانند سبب شوند، یک گونه زبان از زبان رسمی فاصله بگیرد و
به گونه عامیانه نزدیک شود؛ چراکه از یک سو گروه‌های اجتماعی که دارای طبقه
اجتماعی و تحصیلات پایین‌تری هستند، معمولاً از سبک زبانی محاوره‌ای یا عامیانه
استفاده می‌کنند (Trudgill, 1974, p.35). از سوی دیگر کاربرد واژه‌ها و قواعد
گوشی^۶ و محلی^۷ زبان نیز سبب دوری زبان کاربر از زبان رسمی و نزدیک شدن آن به
زبان عامیانه جغرافیایی می‌شود.

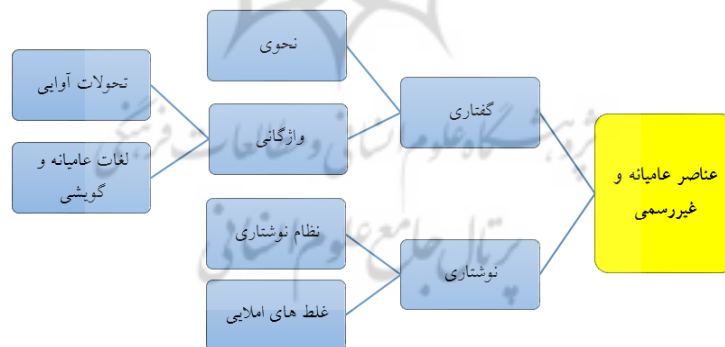
عناصر عامیانه در صورت نوشتاری: نویسه‌ها^۸ یا صورت‌های مکتوب واژگان
دست‌کم در دو مورد اطلاعاتی فراتر از گونه گفتاری در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهند:

الف) نظام نوشتاری^۹: اگر نظام نوشتاری متن، متعلق به ناحیه جغرافیایی خاصی باشد، نشان‌دهنده تفاوت آشکار آن متن با گونه رسمی و احتمالاً نزدیک شدن آن به گویش یا گونه‌ای خاص است.

ب) غلط‌های املائی: غلط‌های املائی در یک متن می‌تواند نشان‌دهنده عدم آشنایی نویسنده با نظام نوشتاری معیار و حتی کم‌سوادی او در حوزه زبان معیار باشد. همان‌گونه که گفتیم سطح سواد یکی از عواملی است که می‌تواند سبب عامیانه‌گی زبان شود.

۲-۳. چارچوب تحلیل

براساس آنچه گفته شد، در این مقاله عناصر گفتاری و نوشتاری عامیانه و گویشی واژگانی در متون فارسی - عبرانی بررسی می‌شود. عناصر گفتاری عامیانه شامل دو بخش است: نحوی و واژگانی. بخش واژگانی شامل انواع تحولات آوایی و واژه‌های گویشی است. عناصر نوشتاری عامیانه نیز در دو بخش بررسی می‌شود: نظام نوشتاری و اغلاط املائی. بنابراین می‌توان گفت صورت خلاصه چارچوب نظری و روش بررسی در مقاله حاضر به صورت زیر است:

از آنجا که هر یک از موارد بالا نیاز به توضیحات مبسوط‌تری دارد، تعاریف و زیرمجموعه‌های عناوین بالا در خلال تحلیل داده‌ها تبیین و معرفی خواهد شد.

۳-۳. پیکره مورد بررسی

گرچه بدیهی است، اما لازم است یادآوری شود که در تحقیق حاضر از آنجا که ما گونه گفتاری پیکره^۱ مورد تحقیق را در اختیار نداریم، در بررسی و بازسازی صورت گفتاری نیز از صورت نوشتاری بهره می‌بریم. برای این که پیکره یکدست، همگن و گسترده‌ای برای پژوهش در اختیار باشد، مبنای بررسی حاضر ترجمه‌های فارسی تورات بوده است که رسمی‌ترین، یکدست‌ترین و در عین حال پرکاربردترین گونه متون فارسی - عبری نیز محسوب می‌شوند. بدین ترتیب می‌توان مطمئن بود که در انواع غیررسمی‌تر این متون نیز همین ویژگی‌ها با بسامد بیشتری وجود خواهد داشت. از سوی دیگر با توجه به ناشناخته بودن و در دسترس نبودن این متون در ایران، پیکره مورد بررسی در این مقاله تنها به برخی بخش‌های چاپ و منتشرشده ترجمه‌های عهد عتیق محدود شده است. این ترجمه‌ها عبارت‌اند از: ترجمه فارسی اسفار خمسه (مشهور به اسفار خمسه واتیکان) (Paper, 1964, 1965, 1966) احتمالاً متعلق به قرن هفتم هجری قمری، ترجمه فارسی اسفار خمسه (مشهور به اسفار خمسه لندن) (Paper, 1972) احتمالاً متعلق به قرن هشتم هجری قمری و ترجمه فارسی کتاب امثال (Mainz, 1980) که تاریخ کتابت آن نامشخص است. علائم اختصاری متون مورد بررسی در این پیکره عبارت‌اند از:

پیدایش، خروج، لاویان، اعداد، تثنیه
امثال
Paper, 1964, 1965, 1966, 1972
Mainz, 1980

۴. بحث و بررسی

۴-۱. عناصر عامیانه گفتاری

۴-۱-۱. عناصر عامیانه نحوی

در متون فارسی - عبرانی غیرترجمه‌ای می‌توان برای این پدیده (ترکیبات عطفی و اضافی و مانند آن) نمونه‌های متعددی یافت؛ برای مثال ترکیبات عطفی زیر در متون مذکور به کار رفته است: قرض و پرض / qarḏ oparḏ /، کس و مس / kasomas / (قوم و خویش) (نتضر، ۱۳۵۲، ص. ۶۷)، آلاخون و لاخون / welâxun / (= والاخون، آواره) (همان، ص. ۷)، اما در متون ترجمه‌ای مورد بررسی این مقاله موارد اندک و مشکوکی از این نوع عناصر به دست آمد. به همین دلیل از ذکر این موارد غیرقطعی صرف نظر شده است.

۴-۱-۲. عناصر عامیانه واژگانی

۴-۱-۲-۱. تحولات آوایی

بی‌تردید همه تحولات آوایی نمی‌تواند نشان‌دهنده عامیانگی تلفظ باشد. این‌که چه تحولاتی در گونه عامیانه زبان فارسی بسامد وقوع^{۱۱} بیشتری دارند، نیاز به پژوهش‌های میدانی مستقلی دارد، اما آن‌گونه که از تحقیقات زبان‌شناسی موجود برمی‌آید، برخی از این تحولات عبارت‌اند از: الف) تحول $u < \hat{a}$ پیش از آواهای خیشومی (غنه) /m/n/ (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۲۳۴؛ ب) واگردنگی^{۱۲} (همان، ص. ۱۸۷ و ۲۴۳)؛ واکدارشدگی؛ ج) قلب واجی^{۱۳} (همان، ص. ۲۴۲)؛ د) افزایش^{۱۴} یا کاهش^{۱۵} واجی (همان، ص. ۲۴۳)؛ ه) همگونی^{۱۶} آوایی (همان، ص. ۲۴۴)؛ و) انواعی از ابدال^{۱۷} (برای توضیحات بیشتر در این زمینه ر.ک: لازار، ۱۳۸۴، صص. ۱۰-۶۲؛ وحیدیان، ۱۳۴۳،

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی
 صص. ۱۲-۱۴). تمامی این تحولات آوایی در متون فارسی - عبرانی نمونه‌های فراوان
 دارد که تعداد محدودی از آنها در ادامه نقل می‌شود.

تحول $\hat{a}m/\hat{a}n < um/un$

این تحول در گونه گفتاری زبان فارسی نیز بسیار رایج است. طبق تحقیقات انجام شده
 «درجه رسمیت $\hat{a}$ پیش از صامت‌های خیشومی بسیار بیشتر از کاربرد u است»
 (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۳): برای مثال $t\hat{a}v\hat{a}n$ (رسمی) $< towun$ (عامیانه). لازار
 (۱۳۸۴، ص. ۲۰) در این باره می‌نویسد: « $\hat{a}$ در زبان گفتار پیش از n/m به u تبدیل
 می‌شود. این پدیده یکی از مشخص‌ترین ویژگی‌هایی است که کاربرد زبان عامیانه
 تهران را از زبان رسمی تر متمایز می‌کند». تحقیقات دیگر (Kahn & Bernstein, 1981,
 pp.133-140؛ صادقی، ۱۳۶۳، صص. ۵۲-۷۱) نیز بر همین امر تأکید دارند. این تحول
 آوایی در متون فارسی - عبرانی بسیار رایج است که نمونه‌های اندکی از آن نقل
 می‌شود: بون $/bun/$ به جای بام $/b\hat{a}m/$ ، اومد $/u\hat{m}ad/$ به جای آمد $/\hat{a}mad/$ ، (نتضر،
 ۱۳۵۲، ص. ۷)، اون $/un/$ به جای آن $/\hat{a}n/$ (همان، ص. ۶۷)، همون $/hamun/$ به جای
 همان $/ham\hat{a}n/$ (معمدی، ۱۳۹۰، صص. ۷۰-۹۰). در پیکره مورد بررسی مقاله حاضر
 موارد زیر به دست آمد: ابرازوندن $/br'zw\hat{u}ndn/$ به جای ابرازاندن $/br'z'\hat{u}ndn/$ (به معنی
 بلند کردن، ابرازاندن) برای مثال در صیغه‌های صرفی: نه ابرازوند $/nh'br'zw\hat{u}nd/$
 (پیدایش: ۴۱: ۴۴) و ابرازونیدم $/br'zw\hat{u}nydm/$ (پیدایش: ۳۸: ۱۹)، بونشاه $/bun\hat{s}\hat{a}h/$ به
 جای بانشاه $/b\hat{a}n\hat{s}\hat{a}h/$ (گریه و زاری در ترجمه $z'qh$) (پیدایش: ۱۸: ۲۰ و ۲۱)
 (پیدایش: ۴۱: ۵۵) (پیدایش: ۲۰: ۶) (پیدایش: ۲۷: ۳۴) (خروج: ۲: ۲۳) (خروج: ۶: ۵)

(خروج: ۲۲: ۲۳)، دونگ /dung/ به جای دانگ /dâng/ (خروج: ۳۰: ۱۳) (لاویان: ۲۷: ۲۵).

همگونی آوایی

فرایند آوایی دیگری که در زبان عامیانه، بیشتر وقوع می‌یابد همگونی آوایی است (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۲۴۴). برای مثال تحقیقات نشان می‌دهند که واژه‌هایی مانند be-kon (بکن) یا be-gir (بگیر) در طبقات اجتماعی پایین و افراد بی‌سواد بیشتر به صورت‌های bokon یا bigir تبدیل می‌شود. یعنی مصوت e در هجای آغازی با o یا i در هجای بعدی هماهنگ می‌شود (همان، ص. ۲۴۵). لازار (۱۳۸۴، صص. ۲۳-۲۵) نیز بر نقش همگونی در زبان عامیانه، به‌ویژه در مورد پیشوند فعلی be < bo/bu و a < â (bahâr < bâhâr و bahâne < bâhâne) و e < i (bebin < bibin و jigar < jegar) و o < u (šikam < šekam و kodum < kudum و dokkân < dukkân) تأکید دارد. این تحول در متون مورد بررسی فارسی - عبری بسیار پربسامد بوده است که مثال‌های اندکی از آن نقل می‌شود:

کاربرد پیشوند فعلی بو /bo/ به جای بـ /be/ مانند بوکنی /bwkny/ به جای بکنی /bekoni/ (پیدایش: ۲۶: ۲۹)، بوخرم /bwxrm/ به جای بخورم /beworam/ (پیدایش: ۱: ۲۷: ۲۵)، بویریدند /bwrydnd/ به بجای بیریدند /beboridand/ (پیدایش: ۱: ۲۲: ۳۲)، (شاید به قرینه همین فعل‌ها): بوستد /bostad/ به جای بستد /bestad/ (خروج: ۲۴: ۴۸)، بوخشاییدن /boxšāyidan/ به جای /baxšāyidan/ (خروج: ۱۲: ۲۳) (خروج: ۱۲: ۱۳) (خروج: ۳۳: ۵ و ۱۱) (خروج: ۱۲: ۲۷)، پوشتوبان /poštobān/ به جای پشتیبان /poštibān/ (خروج: ۲۶: ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ و ۲۹) (خروج: ۳۶: ۳۱)، اووردن

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

/ōwordan/ به جای آوردن /āwardan/ (پیدایش: ۲۷: ۶)، آورد /āword/ به جای آورد /āward/ (پیدایش: ۲۴: ۲۶) (پیدایش: ۳۲: ۱۴) (اعداد: ۱۶: ۳۰)، آوردند /āwordand/ به جای آوردند /āwardand/ (پیدایش: ۴۶: ۳۲)، آوردی /āwordi/ به جای آوردی /āwardi/ (پیدایش: ۲۰: ۹) (پیدایش: ۲۶: ۱۰)، دودومین /dodomin/ به جای دومین /dovomin/ (پیدایش: ۳۰: ۷) (پیدایش: ۳۲: ۲۰) (پیدایش: ۴۷: ۱۸) (خروج: ۱: ۱۵) (خروج: ۲: ۱۳) (خروج: ۱۶: ۱)، گوروغان /goroyân/ به جای گروگان /gerogân/ (پیدایش: ۳۸: ۱۷ و ۱۸ و ۲۰) (خروج: ۲۲: ۲۵)، جولاله /jowlāle/ به جای جولاهه /jowlāha/ (خروج: ۳۹: ۲۷)، جولالیگی /jowlāligi/ به جای جولاهگی /jowlāhagi/ (خروج: ۳۵: ۳۵)، شوموردن /šomordan/ به جای شِمُردن /šemordan/ (خروج: ۳۸: ۲۱) (پیدایش: ۴۱: ۵۰)، لوغود /loyod/ به جای لُغَت /loyat/ (پیدایش: ۱۱: ۱)، شروار /šarvār/ به جای شلوار /šalvār/ (خروج: ۲۸: ۴۲) (خروج: ۳۹: ۲۸) (لاویان: ۶: ۳).

کاهش واجی

کاهش واجی یکی از فرایندهای زبانی است که با زبان عامیانه ارتباط مستقیم دارد، چراکه برخی از انواع کاهش واجی جزء رفتارهای زبانی نامعتبر شناخته می‌شوند (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۲۲۲، ۲۳۹، ۲۴۴؛ لازار، ۱۳۸۴، ص. ۴۶). برای مثال حذف صامت پایانی در واژه‌هایی مانند dust ، pošt ، češm ، سبب شکل‌گیری واژه‌های dus ، poš و češ می‌گردد که به سبک عامیانه زبان تعلق دارند. لازار برخی از کاهش‌های واجی زبان عامیانه را چنین توصیف می‌کند: الف/ در پایان و پیش از مصوت: ' = ع/ع mamnu' به جای mamnu' و ma:lum به جای (ma'lum)، h = ح/ هـ kolâ' به جای

kolâh و ša:r به جای šahr و ma:šad به جای mašhad، r = r (dige < digar)، z = z (či < čiz) و ... (لازار، ۱۳۸۴، صص. ۱۰-۱۱). کاهش واجی در متون فارسی-عبری نمونه‌های فراوانی دارد: توجی /toeji/ به جای توجیه /towjih/ (معمدی، ۱۳۹۰، صص. ۷۰-۹۰). در پیکره مورد بررسی این مقاله موارد زیر مشاهده شده است: اشکو /ešku/ به جای اشکوب /eškub/ (۱: ۱۹: ۸)، بورقه /borqah/ به جای برقع /borqa/ (خروج: ۳۳: ۳۴ و ۳۴ و ۳۵)، چارو /čāru/ به جای ساروج /sāruj/ (پیدایش: ۱۱: ۳)، دورعه /dor'a/ به جای درآعه /dorrā'a/ (پیدایش: ۳: ۲۱) (خروج: ۲۸: ۴۰)، شازده /šāzda/ به جای شانزده /šānzdah/ (اعداد: ۳۱: ۴۰ و ۴۶ و ۵۲)، نواردان /nawārdān/ به جای نردبام /nardebām/ (پیدایش: ۲۸: ۱۲) (پیدایش: ۲۸: ۱۲)، پازده /pāzda/ به جای پانزده /pānzdah/ (پیدایش: ۷: ۲۰) (پیدایش: ۵: ۱۰)، پی /pi/ به جای پیه /pih/ (خروج: ۲۳: ۱۸) (خروج: ۲۹: ۱۳)، سرنگ /sarang/ به جای سرهنگ /sarhang/ (پیدایش: ۲۱: ۲۲) (پیدایش: ۲۱: ۳۲) (خروج: ۱۸: ۲۵) (پیدایش: ۳۷: ۳۶) (پیدایش: ۲۶: ۲۶)، قسطنطیه /qosantaniya/ به جای قسطنطنیه /qostantaniya/ (پیدایش: ۸: ۴)، اینان /'inān-an/ به جای اینان اند /'inān and/ (پیدایش: ۱۰: ۲۹)، بترسیدن /betarsidan/ به جای بترسیدند /betarsidand/ (پیدایش: ۲۰: ۸)، شتاب کردن /šetāb kardan/ به جای شتاب کردند /šetāb kardand/ (پیدایش: ۱۹: ۱۵)، پسرا /pesarā/ به جای پسران /pesarān/ (پیدایش: ۱۱: ۱۳)، سرهنگا /sarhangā/ به جای سرهنگان /sarhangān/ (اعداد: ۲۲: ۱۴)، هم‌منی /hamma:ni/ به جای هم‌معنی /hamma'ni/ (پیدایش: ۱۸: ۱۵)، جشنی /ješni/ به جای جهشنی /jahešni/ (رستگار) (پیدایش: ۲۴: ۲۱)، (پیدایش: ۲۴: ۴۰ و ۴۲) (پیدایش: ۲۴: ۵۶)، جشنی کونا /ješni konā/ به جای

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

جهشنی کنا /jahešni konā/ (پیدایش: ۳۹: ۲) (پیدایش: ۳۹: ۳)، نشوار /nošwār/ به جای نشخوار /nošxwār/ (لاویان: ۱۱: ۳).

افزایش واجی

یکی دیگر از فرایندهایی که در زبان عامیانه رخ می‌دهد و با میزان تحصیلات و طبقه اجتماعی نیز ارتباط مستقیم دارد، افزایش واجی^{۱۸} است (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۲۴۳). مطابق قاعده افزایش در نقطه‌ای از زنجیره گفتار یک واج افزوده می‌گردد و واژه‌هایی مانند dom در گونه عامیانه به domb تبدیل می‌شوند (همان، ص. ۲۴۴). این فرایند در متون فارسی-عبری بسیار پربسامد است: جعده /jā'de/ به جای جاده /jāde/, جهندم /jahandam/ به جای جهنم /jahannam/ (معتمدی، ۱۳۹۰، ص. ۷۵). در پیکره مورد بررسی این مقاله موارد زیر به دست آمد: سعه /sa'da/ به جای ساده /sāda/ (پیدایش: ۲۷: ۱۱)، اشکب /eškamb/ به جای شکم /šekam/ (خروج: ۱۲: ۹) (خروج: ۲۹: ۱۳) (لاویان: ۱: ۹) (خروج: ۲۹: ۱۷)، اوزمایشت /'uzmāyešt/ به جای آزمایش /'āzmāyešt/ (پیدایش: ۲۲: ۱) (خروج: ۱۶: ۴) (اعداد: ۱۴: ۲۲)، چربشت /čarbešt/ به جای چربش /čarbeš/ (پیدایش: ۲۷: ۳۹) (پیدایش: ۴۵: ۱۸)، دومب /domb/ به جای دم /dom/ (خروج: ۴: ۴)، فراز رسشت /farāzrasešt/ به جای فراز رسش /farāzrasešt/ (خروج: ۱۲: ۱۶)، گردشت /gardešt/ به جای گردش /gardeš/ (خروج: ۲۷: ۵) (خروج: ۳۴: ۲۲) (خروج: ۳۸: ۴)، روشت /ravešt/ به جای روش /raveš/ (خروج: ۹: ۲۳)، نفست /nafast/ به جای نفس /nafas/ (پیدایش: ۲: ۷) (پیدایش: ۷: ۲۲)، نگه دارشت /negah dārešt/ به جای نگه دارش /negah dāreš/ (نگهبانی، محافظت) (پیدایش: ۴۰: ۴ و ۷) (پیدایش: ۴۱: ۱۰) (پیدایش: ۲: ۱۵) (پیدایش: ۱۲: ۵)

(خروج: ۱۲: ۴۲)، پرسشت /porsešt/ به جای پرسش /porseš/ (پیدایش: ۴۳: ۳۲)
(خروج: ۸: ۲۲) (اعداد: ۲۳: ۲۱)، پرستور /parastur/ به جای پرستو /parastu/ (لاویان:
۱۱: ۱۸)، پوهل /pohl/ به جای پل /pol/ (پیدایش: ۳۲: ۲۳)، پیماز /pimāz/ به جای
پیاز /piāz/ (اعداد: ۱۱: ۵)، سراه /sarāh/ به جای سرا /sarā/ (خروج: ۲۷: ۹) (خروج:
۲۷: ۱۲ و ۱۳) (خروج: ۳۵: ۱۷) (خروج: ۳۸: ۹) (خروج: ۴۰: ۳۳)، سورومب
/soromb/ به جای سم /som/ (لاویان: ۱۱: ۳)، سورومبارا /sorombdārā/ به جای
سمدار /sompār/ (لاویان: ۱۱: ۳)، طالستان /tālestān/ به جای طیلسان /teylasān/
(پیدایش: ۲۵: ۲۵)، خومبره /xombra/ به جای خمره /xomra/ (خروج: ۱۶: ۳۳)،
بوخشایشت /boxšāyešt/ به جای بخشایش /baxšāyeš/ (خروج: ۲۲: ۲۶) (خروج:
۳۴: ۶).

ابدال

بسیاری از تحولات آوایی گونه عامیانه فارسی در حوزه ابدال می‌گنجد. تاکنون پژوهش مستقلی، انواع ابدال در فارسی عامیانه را بررسی نکرده است؛ اما لازار (۱۳۸۴، صص. ۱۵-۱۶) به برخی از آنها اشاره کرد: $l < r$ (difāl < divâr) و $q < x$ (yaxe < yaqe) و $x < q$ (maxš < mašq) ، $vax < vaqt$ ، $j < ž$ (manije < maniže) ، $d < y$ (hamsâde < hamsâye) و $f < v$ (šenoftan < šenavidan) و $b < (dib < div, gâb < gâv)$. تقریباً تمامی این ابدالها در پیکره مقاله حاضر دیده می‌شود. علاوه بر اینها، ابدالهای دیگری نیز در این متون دیده می‌شود که به گونه عامیانه فارسی تعلق دارند. در ادامه مقاله نمونه‌های اندکی از مهم‌ترین ابدالهای عامیانه در متون مذکور ذکر می‌شود:

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

l < r

پلوار /palvār/ به جای پروار /parvār/ (پیدایش: ۴۹: ۲۰)، کیل /kil/ به جای قیر /qir/ (پیدایش: ۶: ۱۴)، سیل کردن /seyl kardan/ به جای سیر کردن /seyr kardan/ (معتمدی، ۱۳۹۰، ص. ۷۸)، سولاخ /sulāx/ به جای سوراخ /surāx/ (پیدایش: ۷: ۱۱)، خلوار /xalvār/ به جای خروار /xarvār/ (لاویان: ۲۷: ۱۶)، قیل /qyl/ به جای قیر /qir/ (پیدایش: ۲: ۶: ۱۴)، بلگ /blg/ به جای برگ /barg/ (پیدایش: ۲: ۶: ۱۶)، پنجله /pnjlh/ به جای پنجره /panjare/ (پیدایش: ۲: ۲۶: ۸)، دیوال /dyw'l/ به جای دیوار /divār/ (لاویان: ۲: ۱۴: ۳۷).

mb < nb

امبوییدن /'ambuyidan/ به جای انبوییدن /'anbuyidan/ (بوییدن) (خروج: ۳۰: ۳۸) (پیدایش: ۲۷: ۲۷)، همباز /hambāz/ به جای هنباز /hanbāz/ (لاویان: ۵: ۲۱)، سومبیدن /sombidan/ به جای سننیدن /sonbidan/ (خروج: ۲۱: ۶) (۱۰۴)، امبوه /'mbwh/ به جای انبوه /'anbuh/ (پیدایش: ۲: ۱۷: ۵)، امبار /emb'r/ به جای اینبار /'inbār/ (پیدایش: ۲: ۱۸: ۳۲)، امبوهی /'ambuhi/ به جای انبوهی /'anbuhi/ (پیدایش: ۱۷: ۵)، امباشته /'ambāšta/ به جای انباشته /'anbāšta/ (پیدایش: ۲۶: ۱۵) (پیدایش: ۲۶: ۱۸)، طومبانه /'tumbāna/ به جای طنبنانه /'tonbāna/ (لاویان: ۱۶: ۴)، زمبور /zambur/ به جای زنبور /zanbur/ (تثنيه: ۱: ۴۴)، دومبال /dumbāl/ به جای دنبال /donbāl/ (تثنيه: ۲۸: ۴۴)، زمبر /zambar/ به جای زمبر /zanbar/ (اعداد: ۴: ۱۰).

v < b

منزل برداشتن /manzel vardāštan/ به جای منزل برداشتن /manzel bardāštan/ (پیدایش: ۱۱: ۲)، ورخیز /varxiz/ به جای برخیز /barxiz/ (پیدایش: ۱۹: ۱۵)، ورخاستن /varxāstan/ به جای برخاستن /barxāstan/ (پیدایش: ۱۹: ۳۳)، ورجستن

/varjastan/ به جای برجستن /barjastan/ (لاویان: ۱۱: ۲۰)، ور داری /vardāri/ به جای برداری /bardāri/ (لاویان: ۱۹: ۱۷).

b < v

گاب g'b (۳: ۱۷: ۵۲) = گاو، ایبار /'ēbār/ به جای ایوار /'ivār/ (پیدایش: ۱۱: ۲۴)، بیژه /biža/ به جای ویژه /viža/ (اعداد: ۳۲: ۲۲) (اعداد: ۱۴: ۱۸).

q/γ < x

غیانت /γiyānat/ به جای خیانت /xiyānat/ (لاویان: ۵: ۲۱) (لاویان: ۵: ۱۵) (لاویان: ۵: ۱۵)، میغ /miq/ به جای میخ /mix/ (معمدی، ۱۳۹۰، ص. ۸۳).

h < v

دوهوم /dohom/ به جای دوم /dovom/ (پیدایش: ۱: ۸)، دوهومین /dohomin/ به جای دومین /dovomin/ (پیدایش: ۲: ۱۳) (پیدایش: ۴: ۱۹)، دوهومینان و سهومینان /dohomināno sehominān/ به جای دومینان و سومینان /dovomināno sevominān/ (پیدایش: ۶: ۱۶).

y < h

دی مایی زادگان /deymāyizādegān/ به جای دی ماهی زادگان /deymāhizādegān/ (پیدایش: ۳۰: ۴۲).

واکرفتگی و واکدارشدگی

دو مورد از فرایندهای آوایی که در زبان عامیانه رواج دارد، واکرفتگی و واکدارشدگی است (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۱۸۷، ۲۴۲). در این فرایند واج‌های واکدار **d** و **z** در واژه‌هایی مانند **gard** و **tamiz** به واج‌های بی‌واک **t** در **gart** و **s** در **temis** تبدیل می‌شوند. از سوی دیگر واج بی‌واک **t** در واژه‌هایی مانند **našt** و **râhat** به واج واکدار **d** (**našd** و **râhad**) تبدیل می‌شود. این تحول نیز در متون فارسی - عبری نمونه‌هایی دارد:

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

کرت /kart/ به جای کرد /kard/ (نتضر، ۱۳۵۲، ص. ۷)، تقلیتی /taqliti/ به جای تقلیدی /taqlidi/ (معمدی، ۱۳۹۰، ص. ۷۴)، مسجد /masčed/ به جای مسجد /masjed/ (همان، ص. ۸۳). در پیکره مورد بررسی مقاله حاضر این تحول نسبت به تحولات قبلی بسامد کمتری داشت:

لوغود /loyod/ به جای لغت /loyat/ (پیدایش: ۱۱: ۱)، پاکیزگی /pākizaki/ به جای پاکیزگی /pākizagi/ (خروج: ۲۴: ۱۰)، راحت /rāḥat/ به جای راحت /rāḥat/ (پیدایش: ۲۰: ۱۷) (خروج: ۸: ۱۱) (خروج: ۹: ۲۸)، شکفتی /šekefti/ به جای شکفتی /šegefti/ (خروج: ۱۵: ۱۱) (خروج: ۳۴: ۱۰)، شکفتی کردن /šekefti kardan/ به جای شکفتی کردن /šegefti kardan/ (خروج: ۱۱: ۷) (خروج: ۳: ۲۰)، بیسندند /bebasdand/ به جای بیستند /bebastand/ (پیدایش: ۲: ۱۹: ۱۰).

تحول e < a

یکی از تحولاتی که امروزه به عنوان شاخص طبقاتی محسوب می شود، کاربرد a به جای e است (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۸). اما این تحول در اصل ریشه های گویشی و تاریخی دارد (ر.ک: حق شناس، ۱۳۹۰، ص. ۱۵۷). در گونه تهرانی تمایل به کسره و در گونه های شهرستانی تمایل به فتحه بیشتر است؛ به ویژه در مورد فتحه انتهای لغاتی مانند خانه /xâne/ (بازمانده از پهلوی: xān-ag)، ستاره /setâre/ (بازمانده از پهلوی: stâr-ag)، چاره /čâre/ (بازمانده از پهلوی: čārag) و نظایر آن. این تمایل به کسره در گونه عامیانه زبان تهرانی بسیار شدید می شود؛ به نحوی که در اغلب واژه های فتحه دار وقوع می یابد؛ برای مثال واژه های galu, zamin, kedu, gelu, zemin/zimin و 'endâxtan, kas, 'nâzenin در گونه عامیانه به صورت kedu, gelu, zemin/zimin و 'endâxtan, kes, 'nâzenin

nešestan تلفظ می‌شود. این تحول معمولاً در متون فارسی کهن دیده نمی‌شود، اما متون فارسی - عبرانی مورد مطالعه این تحول را به روشنی بازتاب می‌دهند و همین امر نشان از تکیه این متون بر گونه گفتاری عامیانه فارسی دارد:

الف) در برخی موارد، پس از صفت‌های مفعولی مختوم به *-ag* (< *-a*) (فارسی کهن رسمی) < *-e* (فارسی کهن عامیانه) پسوند اسم مصدر ساز *-ī* افزوده شده است. در این موارد تحول پسوند *-ag* < *-eg* کاملاً آشکار است:

اندودیگی */andudegi/* به جای اندودگی */andudagi/* (خروج: ۴۰: ۱۵)، جولالیگی */jolālegi/* به جای جولاهگی */jolāhagi/* (خروج: ۳۵: ۳۵)، تشنیگی */tešnegi/* به جای تشنیگی */tešnagi/* (خروج: ۱۷: ۱۳).

ب) در برخی موارد نیز صورت جمع و مفرد کلمه ذکر شده؛ مانند بسته، بستگان. به قرینه صورت جمع، *h* پایانی صورت مفرد را نیز باید به صورت *e* تلفظ کرد، نه *a*:
مفرد: بسته */baste/* به جای بسته */basta/* (پیدایش: ۳۷: ۷) به قرینه صورت جمع: بستگان */bastegān/* به جای بستگان */bastagān/* (پیدایش: ۳۹: ۲۰) (۳۲۱).
مفرد: کهره */kahare/* به جای کهره */kahara/* (پیدایش: ۳۸: ۱۷ و ۲۰) به قرینه صورت جمع: کهریگان */kaharegān/* (پیدایش: ۲۷: ۹) (۳۰۰).

ج) در باقی موارد فقط صورت جمع ذکر شده است:
برده‌شودیگان */bardešudegān/* به جای برده‌شدگان */bardašodagān/* (پیدایش: ۳۱: ۲۶)، برهنیگان */berehnegān/* به جای برهنگان */berehnagān/* (پیدایش: ۲: ۲۵)، بریگان */baregān/* به جای برگان */baragān/* (پیدایش: ۲۱: ۲۹) (پیدایش: ۳۰: ۳۲، ۳۳، ۳۵، ۴۰)، بیگانگیگان */bigānegān/* به جای بیگانگان */bigānagān/* (پیدایش: ۳۵: ۲)، گوماشتیگان */gumāštegān/* به جای گماشتگان */gumāštagān/* (پیدایش: ۴۱: ۳۴)

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

(خروج: ۱۴: ۷)، کمربستیگان /kamarbastegān/ به جای کمربستگان
/kamarbastagān/ (پیدایش: ۳۰: ۳۹)، کوریگان /koregān/ به جای کرگان
/korragān/ (پیدایش: ۳۲: ۱۶)، بچیگان /bačegān/ به جای بچگان /bačagān/
(پیدایش: ۲۵: ۲۲) (پیدایش: ۳: ۱۶)، بندیگان /bandegān/ به جای بندگان
/bandagān/ (پیدایش: ۳۰: ۳۴)، گوشادیگان /gušādegān/ به جای گشادگان
/gošādagān/ (خروج: ۴: ۱۱)، آراستیگان /ārāstegān/ به جای آراستگان /ārāstagān/
(خروج: ۱۹: ۱۱)، سورخ کردیگان /sorxkardegān/ به جای سرخ کردگان
/sorxkardagān/ (خروج: ۲۵: ۵)، اندرپیوستیگان /andarpeywastegān/ به جای
اندرپیوستگان /andarpeywastagān/ (خروج: ۲۶: ۳)، اندودیگان /andudegān/
اندودگان /andudagān/ (خروج: ۲۹: ۲)، نشتیگان /nebeštegān/ به جای نوشتگان
/neweštagān/ (خروج: ۳۲: ۱)، اندرگریفتیگان /andargerftegān/ به جای
اندرگرفتگان /andargereftagān/ (خروج: ۳۸: ۱۷). عربی: قابیلیگان /qābelegān/ به
جای قابلگان /qābelagān/ (خروج: ۱: ۱۵).

قلب

یکی از فرایندهای آوایی دیگر که با زبان عامیانه ارتباط مستقیم دارد، قلب است (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۱۸۸، ۲۴۲). در این تحول واژه‌هایی مانند nosxe و ozr^۲ (عذر) به صورت noxse و orz^۲ تلفظ می‌شوند. این تحول نیز در متون مورد بررسی با بسامد نسبتاً زیاد قابل مشاهده است: پشخ /pašx/ به جای پخش /paxš/ (پیدایش: ۳۵: ۱۴)، پهریزگار /pahrizgār/ به جای پرهیزگار /parhizgār/ (پیدایش: ۴۹: ۲۶)، شپیزه /šapizah/ به جای پشیزه /pašizah/ (لاویان: ۱۱: ۹)، امهل /amhal/ به جای همال /hamāl/ (پیدایش: ۳۱: ۴۹) (لاویان: ۳: ۱۸: ۲۰)، چارنیدن /čāranidan/ به جای چرانیدن

/čarānidan/ (پیدایش: ۲۹: ۷)، چسپاندن /časfāndan/ به جای چفساندن /čafsāndan/ (چفتن، خم کردن) (لاویان ۳: ۲۵: ۳۵).

۴-۱-۲-۲. لغات عامیانه و واژه‌های گویشی

یکی از مهم‌ترین عواملی که در ایجاد گونه‌های زبانی غیررسمی دخالت دارند، عامل جغرافیایی است. رفتار زبانی گویندگان بومی یک گویش برحسب منطقه جغرافیایی آن‌ها با زبان معیار یا رسمی متفاوت است و همانگونه که پیش از این گفتیم تکیه یک متن بر گویشی خاص به جای استفاده از زبان معیار، خود قرینه‌ای بر عامیانه‌گی آن است (در این مورد ر.ک: ذوالفقاری، ۱۳۹۴، ص. ۳۷۸). چراکه با کاربرد لغات گویشی این متون از زبان رسمی فاصله گرفته و به گویش‌ها که منبع ارزشمند ادبیات عامیانه هستند، متصل شده‌اند. لازار (۱۳۸۴، ب، ص. ۱۵) هنگامی که از زبان عامیانه فارسی و تحولات آن سخن می‌گوید بر ارتباط میان زبان عامیانه و گویشی تأکید می‌کند. علاوه بر این باید توجه داشت که عامل طبقه اجتماعی و جغرافیا در برخی موارد هم‌بستگی زیادی دارند (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۸) که این خود گویای همسویی این عوامل در زبان عامه است. متون مترجم فارسی - عبری معمولاً تحت تأثیر گویش‌های جنوب غربی و شمال شرقی (ماوراءالنهر) به نگارش درآمده و بنابراین مشحون از لغات گویشی این نواحی هستند (برای توضیحات بیشتر در مورد این متون ر.ک: Paul, 2013, p.9-18؛ نوروزی، ۱۳۹۱، ص. ۱۲۳-۱۲۲؛ رضایی، ۱۳۸۵، ص. ۱۲). برخی از این لغات عبارت‌اند از:

آبتج /'ābtaj/ (= حوض، آبگیر) (پیدایش ۱: ۲۴: ۲۰)، آه- [ی-]نجیدن /آه- [ی-]نج- /-āhynj- / (= نوشیدن) (پیدایش ۱: ۲۴: ۱۴) (لاویان ۳: ۱۱: ۳۴) (پیدایش ۱: ۲۴: ۴۴)، ازغین /'azyin/ (= گیاه عشقه) (تثنيه ۵: ۲۸: ۴۲)، وژغه /wažya/ (= گیاه عشقه) (تثنيه ۵: ۲۸: ۴۲)، استک /'astak/ (= بز نر) (پیدایش ۱: ۳۱: ۱۰) (پیدایش ۱: ۳۱: ۱۲)، اسس

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

/ʃs/ (= خوبی، زیبایی) (اعداد ۴:۱۰:۳۲)، اندام زدن /'andām zadan/ (= شقه کرد، پاره کردن، تکه تکه کردن) (پیدایش ۱:۱۵:۱۰)، اندمان /'andamā'ān/ (= به پایان رسیده، تحلیل رفته، افسرده و کاهیده شد) (تثنیه ۵:۲۸:۳۲)، بجاده /bajāda/ (= از طریق، به وسیله) (پیدایش ۱:۲۰:۱۸)، بخش کردن /baxs kardan/ (= سوزاندن) (اعداد ۴:۲۴:۲۲)، برز /barz/ (= نوکر، خدمتکار) (پیدایش ۱:۲۶:۱۴) (امثال ۱۲: ۹)، برز کردن /barz kardan/ (= کشاورزی کردن) (پیدایش ۱:۳:۲۳)، بریشیدن /barrišidan/ (= قی کردن، استفراغ کردن) (لاویان ۳: ۱۸ : ۲۵) (لاویان ۳:۲۰:۲۲)، بشردن /bšridn/ (= رانده، طرد و تکفیر شدن، آواره و سرگردان شدن) (پیدایش ۱:۳۱:۴۰) (پیدایش ۱: ۴ : ۱۲) (پیدایش ۱: ۴ : ۱۴)، بغراویدن /byr'widn/ (فریاد زدن، استغاثه کردن) (تثنیه ۵:۲۲:۲۴) (پیدایش ۱:۲۷:۳۴)، بونگوشی /bunğuši/ (= نوعی از زیورآلات زنانه) (اعداد ۴:۳۱:۵۰)، فرنواس /farnwās/ (= نوه) (پیدایش ۱:۲۱:۲۳)، فرومگین /frumgin/ (= ویران، متروک) (لاویان ۳:۲۶:۲۲) (لاویان ۳:۲۶:۳۱)، پوسویان /pusoyān/ (= جفت جنین، مشیمه) (تثنیه ۵:۲۸:۵۷)، پیرد /pyard/ (= محصول درونشده) (تثنیه ۵:۱۶:۹) (تثنیه ۵:۲۳:۲۶)، پیلزن /pilzan/ (= سردابه‌ای که شیره انگور از چرخشت بدانجا جاری می‌شود) (تثنیه ۵:۱۵:۱۴) (تثنیه ۵:۱۶:۱۳)، پیوارگون /piwārgun/ (= ابلق، لکه لکه) (پیدایش ۱:۳۰:۳۲) (پیدایش ۱:۳۰:۳۵)، تگش /tageš/ (= پوست انگور) (اعداد ۴:۶:۴)، تنجیدن /tanjidan/ (= نوشیدن، سرکشیدن) (پیدایش ۱:۲۴:۱۷)، تویش /twyš/ (= ضعیف، لاغر، کاهیده و مکیده شدن) (تثنیه ۵:۲۳:۲۴)، تهنـ[ی؟] /tahni/ (= ناگهانی، بی‌خبر) (اعداد ۴:۳۵:۲۲)، جزگ /jžg/ (= آفتاب‌پرست، نوعی مارمولک) (لاویان ۳ : ۱۱ : ۳۰)، جودگون شودن /judgun šudan/ (= نقصان یافتن، کاهیده شدن) (تثنیه ۵:۲۴:۷)، چراک /črāk/ (= بند، ریسمان) (پیدایش ۱: ۱۴ : ۲۲)، چشمه /čšh/ (= لوله مدرج، نوعی پیمانانه)

(لاویان ۳:۱۹:۳۵)، چکین /čkin/ (= جدا شده، گسیخته شده، پاره شده)
(لاویان ۳:۲۱:۱۰)، چوب گز /čubgaz/ (= نوعی واحد اندازه‌گیری) (لاویان ۳:۱۹:۳۵)،
ختو /xtu/ (= گاومیش) (تثنيه ۵: ۱۴: ۴) (تثنيه ۵: ۱۴: ۵) (تثنيه ۵: ۱۴: ۶)، کپور /kpur/
(= نوعی سوسمار بسیار بزرگ)، خله /xala/ (= ابلق، لکه لکه)، خوارابی /xwārābi/
(= سیرابی، سیراب شدن) (تثنيه ۵: ۲۹: ۱۸)، خوسپیش /xuspiš/ (= مقاربت، جماع)
(لاویان ۳:۱۷:۲۰) (لاویان ۳:۱۷:۲۲)، خوسور دامادی کردن /xusur-dāmādi kardan/
(= ازدواج کردن، زن گرفتن یا شوهر کردن) (تثنيه ۵: ۷: ۳)، خوشک رنده /xušk randa/
(= خارش) (تثنيه ۵: ۲۸: ۲۷)، خول /xul/ (= مرغ سقا، پلیکان) (تثنيه ۵: ۱۴: ۱۷)، ددن
/dadan/ (= دره، وادی، جلگه) (پیدایش ۱: ۱۴: ۳)، درچقانیدن /darčaqānidan/
(= قرار دادن، در معرض دید قرار دادن) (پیدایش ۱: ۳۸: ۳۰) و ... این فهرست را می‌توان
تا ده‌ها صفحه ادامه داد، چراکه بارزترین ویژگی متون فارسی - عبری، تکیه آن‌ها بر
گویش‌های محلی‌شان است (Gindin, 2014, p.6).

۲-۴. عناصر عامیانه نوشتاری

از چهار مهارت زبانی (صحبت کردن^{۱۹}، گوش دادن^{۲۰}، خواندن^{۲۱} و نوشتن^{۲۲}) دو مورد
اخیر (خواندن و نوشتن) ارتباط مستقیم با میزان تحصیلات دارند. هرچه میزان
تحصیلات بیشتر باشد، دقت نوشتن و توانایی خواندن نیز بیشتر می‌شود. از آنجا که
نمی‌توان ملاک قابل‌سنجشی برای مهارت خواندن یافت، در این مقاله تنها به بررسی
توانایی نوشتن می‌پردازیم.

نوشتار در اصل صورت ثانویه گفتار است و باید تا حد امکان صورت آوایی لغات
را بازتاب دهد. اما چنین شرایطی آرمانی است و خط و نوشتار، همواره صورت

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

گفتاری را به صورت ناقص بازتاب می دهند. به همین دلیل و البته دلایل دیگر (از جمله مذهب، قومیت، منطقه جغرافیایی و جز آن) خط‌های مختلفی متناسب با زبان‌ها و گویش‌های مختلف رواج دارد، اما داخل مرزهای سیاسی یک کشور (مطابق تعاریف حقوق بین‌الملل) معمولاً از یک زبان و خط واحد استفاده می‌شود تا از آشفتگی اجتماعی و برخی هرج و مرج‌های سیاسی جلوگیری شود. بنابراین «نوشتار تنها برپایه لهجه رسمی آموزش داده می‌شود» (مشکوة‌الدینی، ۱۳۷۹، ص. ۹۳)، زیرا اگر هر یک از طبقات اجتماعی و گویش‌ها نظام نوشتاری خاص خود را داشته باشند «ممکن است در یک مقطع زمانی معین چند نظام نوشتاری متفاوت در یک کشور رایج گردد ... و این امر بسیار مشکل‌ساز است» (مدرسی، ۱۳۹۳، ص. ۳۲۸). بنابراین روشن است که میزان رعایت نوشتار رسمی، نشان‌دهنده میزان تحصیلات از یک سو و پای‌بندی و نزدیکی به گونه نوشتاری زبان رسمی است.

اما متون فارسی - عبری از دو جنبه با نوشتار رسمی فارسی معیار فاصله دارند و به همین دلیل غیررسمی محسوب می‌شوند: الف) استفاده از خط عبری؛ ب) اغلاط املائی.

۴-۲-۱. نظام نوشتاری (استفاده از خط عبری)

همانگونه که پیش‌تر گفتیم، متون فارسی - عبرانی براساس نظام نوشتاری و نویسه‌های عبری به نگارش درآمده‌اند. این نوع نگارش معمولاً در نواحی جغرافیایی خاصی رواج داشته که محل سکونت عبرانیان در ایران بوده است؛ از جمله جنوب غربی و مرکز ایران، شرق (افغانستان) و شمال شرقی ایران (ماوراءالنهر). پس از اسلام خط عربی به‌عنوان خط رسمی نگارش زبان فارسی شناخته می‌شود. این رویداد در زمان حجاج

ابن یوسف (۴۰-۹۵ق) و به دست مأمور دیوان او صالح ابن عبدالرحمن انجام شد (درمورد تاریخ و چگونگی تغییر خط رسمی از پهلوی به عربی ر.ک: ابن ندیم، الفهرست، ص. ۳۳۸). بنابراین انتخاب خط عبری به عنوان ابزار نوشتار، عدم پایبندی به گونه نوشتاری زبان رسمی را نشان می‌دهد. برای مثال در این متون به جای نویسه «آسمان» از نویسه *آسمان* استفاده می‌شود که با قواعد نوشتاری رسمی فارسی بسیار متفاوت است. در مقاله‌های دیگر (نوروزی و قربانی جویباری، ۱۳۹۴) به تفصیل درباره ویژگی‌ها و نویسه‌های خط عبری سخن گفته شده است. افزون‌براین باید گفت استفاده از خط عبری بیش از آن‌که نشان‌دهنده عامیانگی باشد، اثبات‌کننده غیررسمی بودن متون فارسی - عبری است. به دیگر سخن، کاربرد خط عبری این متون را از گونه رسمی دور و به گونه غیررسمی نزدیک می‌کند، اما لزوماً سبب عامیانگی این متون نمی‌شود. به همین دلیل توضیحات این بخش در همین اندازه مکفی به نظر می‌رسد.

۲-۲-۴. اغلاط املائی

مقصود نگارنده از غلط املائی کاربرد نادرست حروف هم‌آوا یا قواعد درست‌نویسی فارسی رسمی است. با این تعریف می‌توان گفت میزان غلط املائی در متون فارسی - عبری بسیار زیاد است. به گفته نئضر (۱۳۵۲، ص. ۷) «بیشتر نسخه‌های خطی نشانگر این است که نویسندگان متون انسان‌های عامی، نامطلع یا کم‌سواد بوده‌اند به طوری که صفحه‌ای نیست که از اغلاط املائی مشحون نباشد». غلط‌های املائی، آشکارا نشان‌دهنده ناآشنایی نویسندگان با گونه نوشتاری رسمی است. نتیجه این عدم آشنایی با گونه رسمی نیز پدید آمدن گونه‌ای خاص از عامیانه‌نویسی است که در ادامه نمونه‌های اندکی از آن نقل می‌شود. این غلط‌ها با توجه به نسخه‌های خطی آمده، زیرا مصححان متون فارسی - عبرانی این آثار را به صورت تصحیح شده چاپ کرده‌اند:

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

خواندن و صیغه‌های مختلف آن: بخاندند /bexāndand/ به جای بخواندند
/bexwāndand/ (پیدایش: ۲: ۱۹: ۵) و (پیدایش: ۲: ۲۴: ۵۸)، بخاند /bexānd/ به جای
بخواند /bexwānd/ (پیدایش: ۲: ۲۱: ۳)، خاندان آید /xānde 'āyd/ به جای خوانده آید
/xwānde āyad/ (پیدایش: ۲: ۲۱: ۱۲) و نمونه‌های فراوان دیگر، زیستن و صیغه‌های
مختلف آن: زحیست /zeh ist/ به جای زهیست /zehist/ (پیدایش: ۱۱: ۱۱) (پیدایش:
۶: ۱۹) (پیدایش: ۵: ۵) (پیدایش: ۵: ۳)، زحیستند /zeh istand/ به جای زهیستند
/zehistand/ (اعداد: ۴: ۳۸)، زندحی /zendeḥ i/ به جای زنده‌ای /zendeḥi/ (پیدایش:
۶: ۱۹)، زیحانیدن /ziḥānidan/ به جای زیهانیدن /zihānidan/ (پیدایش: ۵: ۴۵)
(پیدایش: ۱۹: ۳۳)، زیحد /ziḥ ad/ به جای زیهد /zihad/ (پیدایش: ۳: ۲۲)، استخان
/ostoxān/ به جای استخوان /'ostoxwān/ (اعداد: ۹: ۱۲)، محسوم /maḥsum/ به
جای معصوم /ma'ṣum/ (معمدی، ۱۳۹۰: ۷۰-۹۰)، دشخار /došxār/ به جای دشخوار
/došxwār/ (تثنيه: ۲: ۲۶: ۷)، عاش /'āš/ به جای آش /'āš/ (پیدایش: ۲۵: ۲۹ و ۳۴)،
عاش ساختن /'āš sāxtan/ به جای آش ساختن /'āš sāxtan/ (خروج: ۱۶: ۲۳)، اندر
نوقصد /'andar nuqṣad/ به جای اندر نوقسد (اندوخسیدن) /'andar nuqsad/
(پیدایش: ۲: ۲۴) (تثنيه: ۳: ۱۵)، حدیه /ḥadye/ به جای هدیه /ḥadye/ (لاویان: ۲: ۱ و
۲)، حف‌حف کردن /ḥafḥaf kardan/ به جای هف‌هف کردن /hafhaf kardan/
(خروج: ۱۱: ۷)، مغدار /meydār/ به جای مقدار /meqdār/ (پیدایش: ۲۶: ۱۲)
(پیدایش: ۴۷: ۱۲) (اعداد: ۳۵: ۸ و ۱۷) (اعداد: ۷: ۵) (اعداد: ۶: ۲۱) (اعداد: ۷: ۷)
(اعداد: ۹: ۱۷)، صبیق /ṣabiq/ به جای سبق /sabaq/ (اعداد: ۱۷: ۳۰)، صلف /ṣ alaf/
به جای سلف /salaf/ (خروج: ۲۲: ۲۴)، صوروف /ṣuruf/ به جای سرو /soruf/ (خروج:
۱۵: ۱۰) (اعداد: ۳۱: ۲۲)، صوروح /ṣuruḥ/ به جای سرو /soruf/ (پیدایش: ۲۲: ۱۳)

(خروج: ۲۱: ۲۸)، تلف /tolf/ به جای تلف /toľf/ (اعداد: ۶: ۴)، زحدان /zeħdān/ به جای زهدان /zeħdān/ (پیدایش: ۲۰: ۱۸) (پیدایش: ۲۹: ۳۱) (پیدایش: ۳۰: ۲۳) (خروج: ۱۳: ۲)، صوافی کردن /šwāfi kardan/ به جای سوافی کردن /swāfi kardan/ (اعداد: ۳: ۲۱).

۵. نتیجه

از آنجا که از زمان حمله آشوریان (۷۲۰ ق.م.) تاکنون اقوام عبرانی در سرزمین ایران پراکنده بوده‌اند، مجاورت طولانی فرهنگ شفاهی و عامیانه ایرانی تأثیر فراوانی بر باورها و آیین‌های این قوم بر جای گذاشته است که اوج آن را می‌توان در متون فارسی - عبری مشاهده کرد. بنابراین ادبیات فارسی - عبری، در دو سطح زبانی و محتوایی تحت تأثیر عناصر فرهنگ و زبان عامه نواحی مختلف ایران بوده است. در این مقاله تنها به عناصر زبانی پرداخته شد. عناصر عامیانه به دو بخش گفتاری نوشتاری قابل تقسیم است. عناصر گفتاری شامل دو بخش نحوی و واژگانی است. در پیکره مورد بررسی این مقاله عناصر نحوی قطعی یافت نشد که نشان‌دهنده غلبه نحو کلاسیک (معیار) بر این متون است. عناصر عامیانه واژگانی خود به دو بخش تقسیم می‌شود: الف) تحولات آوایی؛ ب) واژه‌های گویشی. تحولات آوایی شامل تحول $\hat{a}m/\hat{a}n <$ ، um/un ، همگونی آوایی، کاهش واجی، افزایش واجی، ابدال $l < r$ ، $mb < nb$ ، $v < b$ ، $b < v$ ، $q/\gamma < x$ ، $h < v$ ، $y < h$ ، واگردگی و واگذارشدگی، تحول $e < a$ و قلب است. از سوی دیگر کاربرد واژه‌های گویشی به جای استفاده از زبان معیار، خود قرینه‌ای بر نفوذ عناصر عامیانه در آن متن است. نوشتار عامیانه نیز شامل دو بخش است: الف) استفاده از خط عبری؛ ب) اغلاط املائی. البته باید گفت کاربرد خط عبری،

عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی

متون فارسی - عبری را از گونه رسمی دور و به گونه غیررسمی نزدیک می‌کند، اما لزوماً سبب عامیانگی این متون نمی‌شود. مقصود ما از غلط‌آملائی نیز در این مقاله، کاربرد نادرست حروف هم‌آواست. با این تعریف می‌توان گفت میزان عامیانه‌نویسی و غلط‌آملائی در متون فارسی - عبری بسیار زیاد است. غلط‌های آملائی، آشکارا نشان‌دهنده ناآشنایی نویسندگان با گونه نوشتاری رسمی است. نتیجه عدم آشنایی با گونه رسمی نیز پدید آمدن گونه‌ای خاص از عامیانه‌نویسی است.

پی‌نوشت‌ها

1. judeo-persian
2. hebrew-persian
3. formal
4. informal
5. folklore
6. dialectal
7. vernacular
8. grapheme
9. system of writing
10. corpus
11. frequency of occurrence
12. devoicing
13. metathesis
14. addition
15. deletion
16. assimilation
17. alteration
18. addition
19. speaking
20. listening
21. reading
22. writing

منابع

- ابن ندیم. (۱۳۵۰). *الفهرست*. تهران: طبع رضا تجدد.
- اسکویی، ن. (۱۳۹۴). تأثیر فرهنگ عامه بر شعر رسمی. *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*، ۳۹، ۱-۲۲.
- اعلم، ه. (۱۳۸۰). باز هم درباره فرهنگ عامیانه فارسی. *نامه فرهنگستان*، ۱۷، ۹۶-۱۲۵.
- پاتای، ر. (۱۹۸۷). *یهودیت عامیانه*. ترجمه ا. موسی پور (۱۳۹۳). *مقدمه‌ای بر پژوهش دین عامیانه*. تهران: جوانه توس. صص ۱۳۷-۱۵۰.
- پیاده کوهسار، ا. (۱۳۸۹). نقاط تأثیرگذاری باورهای ایرانی بر دین یهود از مسیر مکاشفه‌گرایی. *نیمسال نامه تخصصی پژوهشنامه ادیان*، ۴ (۷)، ۴۷-۸۱.
- پیرنظر، ن. (۱۳۹۷). میراث فرهنگی یهودیان ایران. *فارسپهود*. به کوشش ن. پیرنظر. تهران: کتاب ایران‌نامگ، صص ۹-۴۵.
- ثروت، م.، و انزابی نژاد، ر. (۱۳۷۷). *فرهنگ معاصر*. تهران: سخن.
- حناذ عادل، غ. (۱۳۸۲). درآمدی بر واژه‌گزینی مردمی. *نامه فرهنگستان*، ۶ (۲)، ۸-۲.
- حق‌شناس، ع. م. (۱۳۷۹). فرهنگ فارسی عامیانه یا گفتاری، کدام؟. *نشر دانش*، ۱۷ (۲)، ۵۹-۶۵.
- حق‌شناس، ع. م. (۱۳۹۰). *آواشناسی (فونتیکی)*. تهران: آگه.
- حمید، ح. (۱۳۷۶). تأثیرات اسماعیلی بر تفکرات موسی بن میمون یهودی. *ایران‌شناسی*، ۹ (۳۴)، ۲۸۵-۳۰۳.
- دبیرمقدم، م. (۱۳۸۷). زبان، گونه، گویش و لهجه: کاربردهای بومی و جهانی. *ادب پژوهی*، ۲ (۵)، ۹۱-۱۲۸.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۴). *زبان و ادبیات عامه ایران*. تهران: سازمان تهیه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- رضایی باغبیدی، ح. (۱۳۸۵). کهن‌ترین متون فارسی به خطوط غیر عربی (عبری، سریانی و مانوی). *نامه فرهنگستان*، ۱ (۲)، ۹-۳۱.

- عناصر عامیانه و غیررسمی گفتاری و نوشتاری در سطح واژگانی... _____ حامد نوروزی
- فولتس، ر. سی. (۲۰۰۴). *گذار معنویت از ایران*. برگردان جمعی از مترجمان (۱۳۹۰). قم: نشر ادیان.
- صادقی، ع. ا. (۱۳۶۳). تبدیل آن و آم به اون و اوم در فارسی گفتاری و سابقه تاریخی آن. *مجله زبان‌شناسی*، ۱ (۱)، صص ۵۲-۷۱.
- غنی، ن. (۱۳۸۸). بررسی چند متن کهن فارسی - یهودی. تهران: نشر دانش ایران.
- فتوحی رودمعجنی، م. (۱۳۹۰). *سبک‌شناسی؛ نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها*. تهران: سخن.
- قاسمی، ض. (۱۳۹۳). *سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی*. تهران: امیرکبیر.
- کتاب مقدس. (۱۹۲۰). *کتاب مقدس یعنی کتب عهد عتیق و عهد جدید که از زبان‌های اصلی عبرانی و کلدانی و یونانی ترجمه شده است*. به نفقه جماعت مشهور به برتیش و فورن. لندن: بیبل سوساییتی دارالسلطنه لندن.
- لازار، ژ. (۱۹۹۵). *شکل‌گیری زبان فارسی*. ترجمه م. بحرینی (۱۳۸۴ الف). تهران: هرمس.
- لازار، ژ. (۱۹۵۷). *دستور زبان فارسی معاصر*. ترجمه م. بحرینی (۱۳۸۴ اب). حواشی ه. میلانیان. تهران: هرمس.
- مختاریان، ج. (۲۰۱۵). *ربی‌ها، ساحران، پادشاهان و موبدان: فرهنگ تلمود در ایران باستان*. ترجمه و. سلیمانی (۱۴۰۱). تهران: فرهامه.
- مدرسی، ی. (۱۳۹۳). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- مشکوة‌الدینی، م. (۱۳۷۹). *توصیف و آموزش زبان فارسی*. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی.
- معمدی، م. (۱۳۹۰). *واژه‌های نادر و ویژگی‌های دستوری یک متن فارسی یهودی*. نامه فرهنگستان، ۱۲ (۳)، ۶۶-۹۳.
- نتضر، آ. (۱۳۵۲). *منتخب اشعار فارسی از آثار یهودیان ایران*. تهران: انتشارات فرهنگ ایران زمین.
- نجفی، ا. (۱۳۷۸). *فرهنگ فارسی عامیانه*. تهران: نیلوفر.

نوروزی، ح. (۱۳۹۱ الف). معرفی و بررسی برخی ویژگی‌های اسفار خمسه لندن (PL). قدیمی‌ترین ترجمه تاریخ‌دار تورات به خط فارسی - عبری. پژوهش‌های ایرانی‌شناسی، ۲ (۲)، ۱۰۵-۱۲۳.

نوروزی، ح. (۱۳۹۱ ب). ریشه‌شناسی چند لغت در ترجمه‌ای از عهد عتیق. زبان‌شناخت، ۳ (۶)، ۱۲۱-۱۵۳.

نوروزی، ح. (۱۳۹۲). بحثی درباره گویش‌شناسی متون فارسی - عبری: وجود لغات شرقی در برخی متون جنوب غربی. پژوهش‌های ادبی، ۱۰ (۴۱)، ۹۹-۱۳۲.

نوروزی، ح. و قربانی جویباری، ک. (۱۳۹۴). پیشنهادی برای تصحیح چند لغت در متون فارسی - عبری. آیین میراث، ۱۳ (۱)، ۳۲۹-۳۵۶.

وحیدیان کامیار، ت. (۱۳۴۳). دستور زبان عامیانه فارسی. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی.

References

- Aalam, E. (2001). Again about Persian folk culture. *Farhangistan Letter*, 17, 125-96.
- Asmussen, J. P. (1968). *Jewish-Persian Texts: introduction, selection, and glossary*. Otto Harrasowitz.
- Ben-Amos, D. (1999). Jewish folk literature. *Oral Tradition*, 14(1). 140-274.
- Dabir-Moqaddam, M. (2007), language, variety, dialect and accent: local and global applications. *Literature Study*, 2(5), 91-128.
- Fatuhi Roudmajani, M. (2011). *Stylistics; theories, approaches and methods*. Sokhn.
- Foltz, R. C. (2004). *Spirituality in the land of the noble: how Iran shaped the world's religions*. Religions Publishing House.
- Ghani, N. (2009). *A Study of some Ancient Judeo-Persian texts*. Knowledge of Iran.
- Ghasemi, Z. (2013). *Literary style from the point of view of linguistics*. Amir Kabir.
- Gindin, T. E. (2014). *The early Judaea-Persian Tafsirs of Ezekiel: text, translation, commentary*. Vol. III: grammar (Veroffentlichungen zur Iranistik). Austrian Academy of Sciences.
- Haddad Adel, Gh. (2003). An introduction to popular vocabulary. *Farhangistan Letter*, 6(2), 2-8.

- Hamid, H. (1997). Ismaili influences on the thoughts of Moses Ibn Maimon the Jew. *Iranistics*, 9 (34), 285-303
- Haqshenas, A. M. (2000). Persian folk culture or spoken language, which one? *Nashr-e Danesh*, 17(2), 59-65.
- Haqshenas, A. M. (2011). *Phonetics*. Agah.
- Hodge, C. (1957). Some aspects of Persian style. *Language*, 33, 355-369.
- Ibn al-Nadim. (1971). *The list* (in Farsi). Reza Tajadod Publishing
- Kahn, M., & Bernstein, J. (1981). Progress of the unchanged in Persian: dabestân vs. tâbestun. *Acta Orientalia Hungarica*, 35(1), 133-140.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania press.
- Lazard, G. (1957). *Contemporary Persian grammar* (translated into Farsi by M. Bahraini). Hermes.
- Lazard, G. (1968). La Dialectologie du Judeo-Persan. *Studies in Bibliography and Booklore*, 8, 77-98
- Lazard, G. (1987). Le Judeo-Persan ancien entre le Pehlevi et Le Persan. *Transition periods in Iranian History. Actes du symposium de Fribourg-en-Brisgau* (22-24 Mai 1985). ed. Ph. Gignoux. Leuven, pp. 167-176.
- Lazard, G. (1995). *The formation of Persian language* (translated into Farsi by M. Bahraini). Hermes.
- Mackenzie, D. N. (1999). An early Jewish-Persian argument. *Iranica Diversa*, Ed. C. G. Cereti and L. Paul. 2 Vol. Serie Orientale Roma. Istituto Italiano Per l'afrika l'oriente, pp. NA315-NA337.
- Mainz, E. (1977). Vocabulaire Judeo- Persan. *Studia Iranica*, 6, 75-95
- Mainz, E. (1980). Le livre des Proverbes en judéo-persan. *Journal Asiatique*, 268, 71-106.
- Marzolph, U. (1992). Judeo-Persian narratives. *Jewish Folklore and Ethnology Review*, 14. i-ii:14.
- Meshkat al-Dini, M. (2000). *Description and teaching of Persian language*. Ferdowsi University Press.
- Modarresi, Y. (2014). *An introduction to the sociology of language*. Institute for Humanities and Cultural Studies
- Moreen, V. B. (1991a). The legend of Adam in the Judeo- Persian epic Bereshit [Namah] (14th Century). *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, 57, pp.156-178.
- Moreen, V. B. (1991b). Moses, God's shepherd: an episode from a Judeo-Persian epic. *Prooftexts*, 11, 107-30.

- Moreen, V. B. (1994). Dialogue between God and Satan in Shahin's Bereshit Nama. *Irano-Judaica III*. Ed. by Sh. Shaked and A. Netzer. Jerusalem: Ben-Zvi Institute. pp. 127-141.
- Moreen, V. B. (2000). In *Queen Esther's garden: an anthology of Judeo-Persian literature*. Yale University Press.
- Motamedi, M. (2010). Rare words and grammatical features of a Judeo-Persian text. *Farhangestan Letter*, 12(3), 66-93.
- Mukhtarian, J. (2015). *Rabbis, Sorcerers, kings and priests: Talmud culture in ancient Iran* (translated into Farsi by V. Soleimani). Farhameh.
- Najafi, A. (1999). *Persian folk dictionary*. Nilufar Publications.
- Netzer, A. (1973). *A selection of Persian poems from the works of Iranian Jews*. Farhang Iran Zemin Publications
- Nowrouzi, H. (2011). Introducing and examining some features of Pentateuch of London (PL), the oldest dated translation of the Torah in Persian-Hebrew script. *Iranian Studies*, 2(2), 123-105.
- Nowrouzi, H. (2012). A discussion on the dialectology of Persian-Hebrew texts: the existence of eastern words in some southwestern texts. *Literary research*, 10(41), 132-99.
- Nowrouzi, H. (2012). Etymology of some words in a translation of the Old Testament. *Linguistics*, 3(6), 121-153
- Nowrozi, H., & Ghorbani Juibari, K. (2014). A suggestion for criticism some words in Persian-Hebrew texts. *Heritage Mirror*, 13(1), 329-356.
- Oskui, N. (2014). The influence of popular culture on formal poetry. *Persian Language and Literature Research Quarterly*, 39, 1-22.
- Paper, H. H. (1964). The Vatican Judeo-Persian Pentateuch: Genesis. *Acta Orientalia*, 28, 263-340.
- Paper, H. H. (1965). The Vatican Judeo-Persian Pentateuch: exodus and Leviticus. *Acta Orientalia*, 29, 75-181.
- Paper, H. H. (1966). The Vatican Judeo-Persian Pentateuch: Numbers. *Acta Orientalia*, 30, 253-310.
- Paper, H. H. (1972). *A Judeo-Persian Pentateuch, the text of the oldest Judeo-Persian Pentateuch translation*. British Museum Ms. Or. 5446. Jerusalem and Leiden.
- Patai, R. (1987). *Folk Judaism* (translated into Farsi by A. Musapour). Javana Tos. pp. 137-150.
- Paul, L. (2013). *A Grammar of early Judaeo-Persian*. Reichert Verlag.

- Piadekuhsar, A. (2010). The points of influence of Iranian beliefs on the Jewish religion from the path of revelationism. *The Semi-Annual Specialized Rresearch Journal of Religions*, 4(7), 47-81
- Pirnazar, N. (2017). *Cultural heritage of Iranian Jews, Judeo-Persian*. Irannameg Book, pp. 9-45
- Rezai Baghabidi, h. (2006). The oldest Persian texts in non-Arabic scripts (Hebrew, Syriac and Manichean). *Academy letter*, 8(2), 9-31.
- Sadeghi, A. A. (1984). The transformation of an and am into on and om in spoken Persian and its historical background. *Journal of Linguistics*, 1(1), 52-71
- Shaked, Sh. (2003). Early Judaeo-Persian texts, with notes on a commentary to genesis. *Persian origins, Early Judaeo-Persian and the Emergence of New Persian*, Collected Papers of the Symposium, Gottingen1999, Ed.i L. Paul. Wiesbaden.
- Tharwat, M., & Anzabinejad, R. (1998). *Contemporary dictionary*. Sokhan.
- Trudgill, P. (1974). *Sociolinguistics: an introduction*. Penguin.
- Unknown. (1920). *The bible*. The Royal London Bible Society.
- Vahidian Kamiyar, T. (1964). *Grammar of Persian vernacular*. Ferdowsi University Press.
- Zolfaghari, H. (2014). *Folk language and literature of Iran*. The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Islamic Sciences and the Humanities (Samt).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی